

Vládní strany v prezidentských volbách v zemích středovýchodní Evropy

Jakub Šedo * (sedo@fss.muni.cz)

Abstract

The following paper deals with the performance of the governing parties in the direct presidential elections in four East-Central European countries. It tries to identify circumstances under which government parties are successful according to the Dinkel's method of comparison of the expected and real result of these parties. Using Qualitative Comparative Analysis (QCA) for all government parties and for each government party individually importance of the position of elections in the electoral cycle, incumbency, ability to nominate joint candidate, position of respective party in the government and personality of the candidates are evaluated.

Keywords

QCA Analysis, Government, Presidential Elections, East-Central Europe

Note

Text byl zpracován v rámci projektu specifického výzkumu Katedry politologie FSS MU „Aktuální problémy politologického výzkumu II. (kód MUNI/A/1110/2015).

*Jakub Šedo je odborným asistentem na katedře politologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity a výzkumným pracovníkem Mezinárodního politologického ústavu FSS MU, Joštova 10, 602 00, Brno, Česká republika.

Úvod

Existuje rozsáhlá literatura, která se věnuje otázce pozice vládních stran v jiných volbách, než jsou volby národního parlamentu, resp. jejich dolní komory (dále v textu uváděny jako parlamentní volby, resp. volby prvního řádu). Zmínit lze především četné analýzy voleb do Evropského parlamentu (např. Koepke a Ringe 2006; Marsh 1998; Norris 1997; Reif 1984, Reif a Schmitt 1980), ale zkoumány jsou i další volby, zejména samospráv na subnárodní úrovni (Miller 1988). Obvykle je těmto volbám přiznáván charakter tzv. druhořadých voleb, což se má promítat i na jejich výsledcích. Jedním z očekávaných efektů je „trestání“ vládních stran.¹ Na základě existujících výzkumů lze rovněž identifikovat situace, v nichž lze očekávat, že k „trestání“ nedojde, resp. kdy budou voliči více a kdy méně „shovívaví“ k vládním stranám (Koepke a Ringe 2006: 331).

Naopak pokud bychom se zaměřili na produkci věnovanou přímé volbě prezidenta v Evropě, otázka pozice vládních stran v těchto volbách je řešena minimálně. Charakter přímé volby prezidenta, tj. zda by se mělo jednat o prvořadé, druhořadé, nebo jinak kategorizované volby, není v evropském prostředí jednoznačný. Lze najít výzkumy řešící volební účast (teorie druhořadých voleb předpokládá, že účast v druhořadých volbách je menší než ve volbách prvořadých), které nemají nejednoznačné výsledky. Prezidentské volby (v závislosti na dalších faktorech – např. pozici prezidenta, používaném volebním systému) dle volební účasti vycházejí buď jako prvořadé, resp. je není možné zařadit (Elgie a Fauvelle-Aymar 2012).² Tím spíše lze považovat pozici vládních stran v prezidentských volbách za důležité téma, které může rozšířit poznání pozice přímých prezidentských voleb v systému volebních soutěží.

Cílem tohoto textu je zaměřit se na přímé prezidentské volby ve čtyřech zemích středovýchodní Evropy (v České republice, Polsku, Slovinsku a na Slovensku) a zjistit, jak se v nich daří vládním stranám. Cílem textu je nalézt odpovědi:

- Setkáváme se ve čtveřici zemí středovýchodní Evropy s „trestáním“ vládních stran v přímých prezidentských volbách?
- Co pomáhá vládním stranám a co je naopak pro ně v prezidentských volbách nepříznivé?
- Liší výsledky vládních stran mezi sebou, a pokud ano, tak jak?
- Jaká strategie a za jakých okolností při nominaci kandidátů přispívá k tomu, aby vládní strana či strany nebyly „trestány“ a jaká jim v tomto směru škodí?

Podrobnější otázky týkající se okolností a strategií³ přispívajících či škodících vládním stranám se pokusíme řešit pomocí kvalitativní komparativní analýzy (qualitative comparative analysis – QCA), která by nám měla napomoci identifikovat konstelace výhodné a nevýhodné pro vládu, resp. vládní strany.

Vládní strany mimo parlamentní volby

Ponecháme-li prozatím stranou přímou volbu prezidenta, volbám na jiné úrovni než volbám parlamentním je obvykle přiznáváno označení „druhořadé volby“. Toto označení je možné použít pro volby na subnárodní (komunální, regionální), nadnárodní (volby do Evropského parlamentu) a v řadě případů i na národní úrovni (slabší horní komory parlamentů). Chování voličů v druhořadých volbách není pro

¹Tím je (zjednodušeně) rozuměno, že vládní strany mají v těchto volbách menší podporu, než jaká by se dala očekávat na základě jejich výsledků v parlamentních volbách (Koepke a Ringe 2006: 324–326, Reif a Schmitt 1980, Marsh 1998).

²Z českých textů viz např. Šedová 2012 a Nový 2014: 171–172.

³Okolností je v textu rozuměn faktor, který může mít vliv na výsledek voleb, ale strana jej nemůže ovlivnit (např. pozice voleb v cyklu), strategií to, co ovlivnit může (osoba kandidáta). Některé faktory jsou na pomezí obou (např. přítomnost obhajujícího prezidenta – lze považovat za strategii vybrat si právě tohoto kandidáta jako vládního, ale je spíše okolností, pokud takový kandidát není ve volbách přítomen).

všechny případy a úrovně stejné. Ani teorie nepovažuje všechny volby za stejně „druhořadé“. Setkat se lze jak s označením volby jeden a třičtvrtého řádu, tak volby třetího řádu (Reif 1997: 121, Strmiska a kol. 2009: 38–39, Hrabicová 2010: 16). Elgie a Fauvelle-Aymar doporučují o druhořadosti voleb uvažovat spíše jako o určitém kontinuu, kdy se projev druhořadosti (v případě jejich výzkumu menší ochota voličů jít k volbám) projevuje u různých voleb v různé míře (Elgie a Fauvelle-Aymar 2012: 1616–1617). Každopádně pro druhořadé volby je typické, že je v nich (přinejmenším z pohledu voličů) „méně v sázce“. S tím se pojí několik předpokladů, jak se bude volební chování v prvořadých a druhořadých volbách lišit. Pokud je „méně v sázce“, měly by být patrné následující tendence ve srovnání s volbami, jež jsou považovány za nejdůležitější (viz např. Schmitt 2005; Strmiska a kol. 2009: 35–36, 130; Norris 1997: 112):

- menší volební účast;
- vyšší podíl propadlých hlasů;
- pokles podpory vládních stran (tento faktor nemusí platit zejména pokud se druhořadé volby konají krátce po volbách prvořadých);
- vzestup podpory malých stran;
- vyšší podíl neplatných hlasů.

Pro náš výzkum je důležitá třetí zmíněná tendence. Výzkumy sledující podporu vládních stran mimo parlamentní volby (ovšem nikoliv ve volbách prezidentských) nejsou ve svých výsledcích úplně jednoznačné. Do přelomu tisíciletí převážně potvrzovaly, že vládní strany obvykle ztrácejí ve volbách do Evropského parlamentu, pokud se nekonají krátce po parlamentních volbách (viz např. Reif a Schmitt 1980, Marsh 1998). Volby do Evropského parlamentu v roce 2004 (po rozšíření o země středovýchodní Evropy) vedly v některých textech ke konstatování, že k trestání vládních stran dochází pouze ve starých členských státech (a na Maltě a Kypru), ale ne středovýchodní Evropě. Jiné dokonce zpochybnilo trestání vlád obecně (Schmitt 2005: 659–662; Koepke a Ringe 2006). Pozdější výzkumy ale tendenci ke ztrátám vládních stran ve volbách do Evropského parlamentu většinou potvrzují, a to bez ohledu na okruh sledovaných zemí (viz např. Jogheevá a Havlík 2010: 118–122).⁴ Jakkoliv nelze ztrátám vládních stran v druhořadých volbách přisuzovat platnost zákona, lze je považovat za přinejmenším velmi pravděpodobné. Výjimku představuje níže popsaná situace.

Již od prvního formulování teorie druhořadých voleb bylo konstatováno, že efekt „trestání“ vládních stran závisí na pozici voleb ve volebním cyklu prvořadých voleb. V zásadě lze volební cyklus rozdělit do tří fází. V první fázi, která trvá přibližně do 12 měsíců od prvořadých voleb, nejsou vládní strany výrazněji trestány, resp. některé texty předpokládají či dokládají trend posilování vládních stran. Druhá fáze, střed volebního cyklu (*mid-term*) trvá od druhého roku a končí přibližně 12 měsíců před prvořadými volbami.⁵ V ní by měly být výsledky vládních stran nejhorší. Třetí fáze, která tedy začíná asi 12 měsíců před parlamentními volbami, by podle většiny autorů již měla být pro vládní strany příznivější než fáze předcházející, ovšem ne tolik jako první fáze. Délka jednotlivých fází není úplně přesně definována, zejména u první se hovoří o „maximálně“ 12 měsících, tj. odklon od vládních stran může nastat i dříve než po celém roce (Burkhart 2004, Jeffery a Hough 2003, Freire 2003, Koepke a Ringe 2006, Schmitt 2005: 659–662).

Existuje řada vysvětlení, proč k tomuto jevu dochází (viz např. Koepke a Ringe 2006; Strmiska a kol. 2009: 32–33). Pro výzkum voleb na různých úrovních je ale hlavně důležité, že se musí s tímto jevem počítat a neočekávat automaticky, že podpora vládních stran bude vykazovat za všech okolností stejné tendence.

⁴Dlužno dodat, že i pro volby v roce 2004 např. Strmiska a kol. (2009: 135–152) konstatují oslabení vládních stran v zemích V4 (tvořících polovinu tehdy nových členů EU ze středovýchodní Evropy) ve třech případech ze čtyř.

⁵Poměrně často je toto období vymezováno jako fáze mezi 13. a 36. měsícem od konání prvořadých voleb. Je to dáno faktem, že u národních parlamentů v členských státech EU převládá čtyřleté funkční období. Pokud je funkční období pětileté, pak zůstává první a poslední fáze stejně dlouhá a prodlužuje se právě *mid-term* (na 13.–48. měsíc).

Vliv druhořadosti voleb a jejich pozice ve volebním cyklu jsou teorií popsány jasně, otázkou ale je, jaký charakter vlastně mají mít v evropských zemích přímé prezidentské volby. Teorie druhořadých voleb ve vztahu mezi prezidentskými a parlamentními volbami je propracována zejména ve Spojených státech pro tamní prezidentský systém. Zde jednoznačně vycházejí prezidentské volby jako prvořadé, u parlamentních voleb je klíčovou otázkou, zda se konají v souběhu s prezidentskými, nebo v polovině funkčního období úřadujícího prezidenta. Jedná-li se o druhý případ, analýzy prokazují „druhořadost“ voleb. Tyto výsledky ostatně odpovídají i vymezení, že v prvořadých volbách se rozhoduje o národní exekutivě (Hrabicová 2010: 7, Škodová 2011: 11–13).

Pohled na přímé prezidentské volby v Evropě není v literatuře příliš jasný. Reif a Schmitt (1980 cit dle Norris 1997: 111) vymezují v parlamentním systému jako druhořadé volby na regionální či lokální úrovni a v prezidentském systému i volby parlamentní. V definici ale není zmíněno, jakým způsobem má být nahlíženo na prezidentské volby v jiném než prezidentském systému. Reif (1997: 116–120) řeší prezidentské volby a jejich roli jen velmi okrajově. Nepřímo se na ně může vztahovat zmínka, že druhořadými volbami jsou všechny kromě těch, v nichž se volí nejdůležitější volená instituce systému (Reif 1997: 117). Bude-li tedy nejdůležitější volenou institucí politického systému parlament či z něj vycházející vláda, přímá volba prezidenta by logicky musela spadat do kategorie druhořadých voleb. Na druhou stranu Reif u francouzského Národního shromáždění zmiňuje, že jeho volby od roku 1958 do roku 1993 byly čtyřikrát druhořadými a pětkrát prvořadými (jedny volby, konkrétně v roce 1968, nejsou zmíněny ani mezi prvořadými, ani mezi druhořadými).⁶ V případě Francie jsou jako prvořadé uvedeny prezidentské volby (ačkoliv systém není klasifikován jako prezidentský), zároveň ale „druhé nejdůležitější“ volby, volby do dolní komory parlamentu, mohou být chápány jako prvořadé i jako druhořadé. Pro další země, které mají zavedenu přímou volbu prezidenta, by proto mohlo platit podobné – charakter prvořadých voleb nemusí být a priori svázán jen s volbami jedné instituce (prezidenta, nebo parlamentu), ale může být přiznán jak té, která je důležitější, tak oběma. Případně lze uvažovat v souladu s Elgiem a Fauvelle-Aymar (2012) o jakémsi kontinuu, v němž jedny z těchto voleb budou zcela prvořadými, zatímco druhé se prvořadosti budou více či méně blížit.

Kvalitativní komparativní analýza (QCA)

Kvalitativní komparativní analýza (*Qualitative Comparative Analysis* – QCA) představuje analytickou metodu, jejímž cílem „je zhodnocení konfigurací (kombinací) kauzálních podmínek, které vysvětlují (ne)přítomnost zkoumaného důsledku“ (Kouba 2011). Vychází z předpokladu, že je možné identifikovat určitý jev (prvek, proměnnou) či jejich kombinaci, které vedou k určitému výsledku. Je považována za vhodnou především ve výzkumech s malým či středně velkým počtem případů (N), které i s ohledem na počet proměnných nejsou vhodné pro využití statistických metod (Rihoux a Ragin 2009).

Rozeznáváme tři typy QCA. Nejjednodušší je využití tzv. ostrých množin (*crisp-sets* – *csQCA*), kdy jsou veškeré proměnné (vč. výstupu) dichotomizovány. Tento postup je možné použít jak v případě prosté přítomnosti či nepřítomnosti sledovaného jevu (strana např. buď je zastoupena v parlamentu, nebo není), tak pokud se operuje s kvantifikovanými hodnotami, které jsou v určitém bodě rozděleny (např. je stanoven podíl mandátů, od kterého je strana velká).

Komplexnější metodu představuje *multi-value QCA* (*mv-QCA*). Tato metoda se používá v situaci, kdy není možná, snadná nebo účelná dichotomizace dat. Cronquit a Berg-Schlosser (2009) uvádějí příklad, v nichž jsou (kvantifikovaná) data rozložena takovým způsobem, že není snadné nalézt vhodnou dělící linii pro dichotomii, ale data v příkladu je snadné rozdělit do tří skupin. Jednoznačně se také jedná o metodu pro případ, že operujeme s nominálními proměnnými.

Nejpokročilejší technikou je využití tzv. *fuzzy množin* (*fuzzy-sets* – *fsQCA*). Zde vykazují jednotlivé proměnné (resp. některé z nich) kontinuální variaci ve svých hodnotách, tj. nejsou nominální, ale zároveň není možné či vhodné je dělit dichotomicky (např. při výzkumu zahrnujícím jako jeden z fak-

⁶Druhořadými byly dle Reifa v případech, kdy se buď konaly krátce po některém z referend, která vyvolal prezident de Gaulle (v referendu se rozhodovalo o podobě politického systému a de facto i o prezidentově mandátu), nebo které se konaly krátce po prezidentských volbách. Soutěž tak byla zásadně ovlivněna výsledkem předchozího hlasování. Zbývajícím volbám je přiznán charakter prvořadých (Reif 1997: 122).

torů míru urbanizace není nutné rozdělit státy podle jedné linie na urbanizované a neurbanizované, ale je možné odstupňovat různé hodnoty míry urbanizace od zcela urbanizovaných přes převážně urbanizované atd. až po neurbanizované (Rihoux a Ragin 2009, Kouba 2011: 469).

Pro provedené analýzy považujeme za nejvhodnější využití mv-QCA, neboť některé z proměnných není možné či vhodné dichotomizovat, zároveň jsou ale nominálního charakteru, tj. není možné vytvoření fuzzy množiny. S tím souvisí i způsob kódování (i v případě, že některá proměnná i proměnné je dichotomická, její zápis odpovídá mv-QCA).

Postup při použití mv-QCA (v zásadě totožný s cs-QCA, ponecháme-li stranou, že některé proměnné nejsou dichotomní) předpokládá vytvoření tzv. pravdivostní tabulky (*truth table*), která shrne všechny přítomné konfigurace. Následně je v (některých) výzkumech nutné vyřešit kontradiktorní případy/kontradikce (*contradictions*), kdy stejná konfigurace vede k různému výsledku.⁷ Dalším krokem je logická minimalizace (*minimization*), prováděná pomocí softwaru Tosmana (Cronquist 2016), kdy je z konfigurací vytvořena minimální formule (*minimal formula*) vyloučením všech logicky zbytečných faktorů.⁸ Následně je možné nechat softwarem do minimální formule zahrnout i tzv. logické zbytky – tj. konfigurace, které jsou logicky možné, ale nejsou zastoupeny ani jedním empirickým příkladem. Výhodou této analýzy je zpravidla získání jednodušší formule. Posledním krokem je pak interpretace zjištěných výsledků (Rihoux a De Meur 2009, Kouba 2011, Cronquist a Berg-Schlosser 2009).

Při kódování pomocí mv-QCA se každému faktoru (proměnné), kódované v kapitálkách, přisuzuje hodnota zapsaná od 0 po celých číslech až do naplnění potřebného počtu hodnot (např. proměnná XYZ mající tři hodnoty bude kódována jako XYZ 0, XYZ 1 a XYZ 2). V minimální formuli pak znaménko + znamená buď, anebo, znaménko * znamená a, → znamená, že dané faktory vedou k výstupu. V zápisu jsou v závorce uvedeny případy, kterým daná konstelace odpovídá (podrobněji viz Cronquist a Berg-Schlosser 2009).⁹

Výběr zemí a sledované období

Do výzkumu byla zařazena čtveřice zemí, které jsou si blízké geograficky, historicky a zásadním způsobem se neodlišují ani z hlediska formální role prezidenta v systému. V textech autorů, kteří nerozlišují parlamentarismus a semiprezidencialismus jen podle způsobu volby hlavy státu, jsou tyto země hodnoceny jako státy s parlamentním systémem, které ale jako určitou „deviací“ od „čistého“ parlamentarismu zavedly přímou volbu prezidenta (Kubát a kol. 2004; Brunclík a Kubát 2014). Jedinou výjimku představuje Polsko do roku 1997 (obvykle hodnocené jako semiprezidencialismus), kdy ale proběhly jen jedny volby zařazené do výzkumu. Pokud bychom se podívali na hodnocení formální pozice prezidenta dle Alana Siaroffa (2003: 300–301),¹⁰ pohybuje se s výjimkou polského prezidenta v roce 1995 (kdy je jeho pozice hodnocena šesti body) od 1 (Slovinsko) do 3 (Polsko po roce 1997), tj. nejedná se o silné prezidenty. V hodnocení Lee K. Metcalf (2000: 675)¹¹ je Polsko po roce 1997

⁷Rihoux a De Meur (2009: 48–49) shrnují cekem osm možných postupů řešení kontradikcí: 1) přidání další proměnné, která kontradikci rozdělí do dvou konfigurací, v nichž již kontradikce nebude; 2) nahrazení jedné proměnné jinou; 3) změnu prahu/prahů dělicích určitou proměnnou (příp. revizi dat); 4) kontrolu a případně úpravu toho, co je považováno za výstup (přítomnost určitého jevu); 5) další zvážení, v čem se jednotlivé případy liší, aniž by to bylo doposud zahrnuto do výzkumu; 6) odstranění hraničního případu, který způsobil kontradikci, z výzkumu; 7) překódování všech kontradikcí, jako kdyby nevedly ke zkoumanému výsledku (může být ale problémem u výzkumu, který hledá odpověď nejen na otázku, za jakých okolností k určitému jevu dochází, ale také pokud se naopak zjišťuje, kdy k němu nedochází; přípustné je i využití kontradikce pro vysvětlení obou výstupů) a 8) využití frekvence jednotlivých výstupů, kdy při jasné převaze jednoho výstupu (8 z 9 případů) budou všechny případy překódovány podle převažující varianty.

⁸Bude-li např. ve výzkumu zkoumán vztah faktorů A a B k výstupu O, tak pokud se s výstupem O setkáváme v případech přítomnosti A i B a zároveň v případech přítomnosti A a nepřítomnosti B, je faktor B pro vysvětlení O logicky zbytečný.

⁹Zápis: FAKTORQ{2} + FAKTORR{1,2} + FAKTORR{0}FAKTORS{0} → Outcome {0} – (A + B) (C, D + E) (F) – znamená, že k výstupu 0 vede hodnota Faktoru Q 2 (ve dvou z případů výstupu 0), nebo hodnoty Faktoru R 1 a 2 (ve třech případech), anebo hodnota Faktoru R 0, pokud zároveň je i hodnota Faktoru S 0 (znaménko * není nezbytně nutné u spojení faktorů R a S v nulové hodnotě uvádět).

¹⁰Siaroff pro hodnocení pozice prezidenta vytvořil katalog devíti faktorů či pravomocí (např. přímá volba prezidenta či prezidentovo právo veta) posilujících roli hlavy státu v politickém systému. Přítomnost daného faktoru je hodnocena jedním bodem. Každá hlava státu se pohybuje na škále mezi 0 (nejslabší) a 9 body (nejsilnější) (podrobněji viz Siaroff 2003).

¹¹Metcalf vybírá 11 prezidentských pravomocí, které každou boduje od 0 do 4 (dělených na 7 legislativních a 4 nelegislativních pravomocí). Škála u každé pravomoci zahrnuje možné rozdíly (0 body je hodnocena absence dané pravomoci, 4 její maximální

hodnoceno 8 a Slovinsko 3 body. V jejím hodnocení nenajdeme větší rozdíl mezi Polskem před a po roce 1997 (v letech 1992–1997 je pozice polského prezidenta hodnocena 10 body – viz Javůrek 2008: 88). ČR a Slovensko, které Metcalf nehodnotila, by byly z hlediska bodování hodnoceny podobně (např. Slovensko 6 body; viz Šedová 2012: 135).

Je tedy možné očekávat, že se na výsledcích nebude příliš projevovat rozdíl plynoucí z odlišné role prezidenta, se kterým by bylo nutné počítat u zemí s nesporně silnějším prezidentem (např. Rumunsko), nebo delší tradicí demokracie s přímo voleným prezidentem (země západní Evropy), kde se mohl ustavit specifický model chápání funkce prezidenta či role prezidentských voleb. Proto v analýze budou jako jednotka brány jednotlivé volby, resp. vládní kandidáti, a to bez ohledu na zemi.

Do výzkumu byly v případě ČR a Slovenska zařazeny všechny volby od zavedení přímé volby (volby 2013 v ČR a čtveřice voleb v letech 1999–2014 na Slovensku), v Polsku všechny prezidentské volby od roku 1995 včetně, tj. celkem 5 soutěží.¹² Ve Slovinsku budou sledovány volby od roku 1992, přičemž u voleb v roce 2012 bude vynechána část analýzy sledující vládní strany jako celek¹³ a u voleb v roce 2007 bude přistoupeno k změně postupu při sčítání hlasů pro vládní strany (podrobněji viz níže).

Identifikace vládního kandidáta

Za vládního kandidáta bude v textu považována osoba, která byla přímo nominována některou (či více) vládními stranami, nebo měla jejich podporu.¹⁴ Za vládního kandidáta je považován člen vládní strany (pokud jeho kandidatura nebyla soukromou akcí, od níž se vedení strany distancovalo) i nestraníček těšící se podpoře této strany. S vládou je spojen i stávající prezident, pokud byl v minulých volbách nominován stranou, která je v době aktuálních voleb ve vládě, pokud se od něj nedistancovala.¹⁵

Sledované faktory/proměnné

Jak bylo naznačeno výše, výzkum zahrnuje dvě analýzy. První je zaměřena na výsledek vládních stran jako celku a druhá sleduje kandidáty jednotlivých vládních stran odděleně. První by měla přispět k nalezení odpovědi na první dvě výzkumné otázky (zda dochází k „trestání“ vládních stran a kdy k němu dojde) a druhá na druhou dvojici otázek (zda se liší výsledky vládních stran mezi sebou a co je zdrojem rozdílů). První analýza bude sledovat, jakým způsobem se na výsledcích kandidátů vládních stran projevuje (a) pozice voleb v rámci volebního cyklu, (b) přítomnost kandidáta, který obhájí prezidentský mandát a (c) zda některý z vládních kandidátů byl společný kandidát více vládních stran. Druhá se zaměří na (d) to, zda strana nominující daného kandidáta má v rukou post premiéra, (e) zda se jedná o kandidáta, který je níže definován jako leader, (f) zda je daný kandidát společným kandidátem více vládních stran, nebo ne a zda (g) se jedná o obhajujícího prezidenta, resp. zda daný kandidát musel „čelit“ obhajujícímu prezidentovi.

váha – např. u prezidentského veta je maximální skóre přiznáno při nemožnosti veto přehlasovat, minimum v případě, že prezident nemá právo veta, od 1 do 3 bodů je veto odstupňováno podle většiny, která je nutná k jeho přehlasování). Škála hypoteticky sahá od 0 do 44 bodů (resp. 0–28 u legislativních a 0–16 u nelegislativních pravomocí), dlužno ale dodat, že evropské země se pohybují v rozmezí do 10 bodů, sečteme-li obě složky bodování (podrobněji viz Metcalf 2000).

¹²Polské prezidentské volby v roce 1990 byly vyloučeny ze tří důvodů: 1) Pro posouzení situace vládních stran je nutné znát jejich podporu v parlamentních volbách konaných bezprostředně před a po prezidentských volbách. Volby do Sejmu v roce 1989 ale proběhly jen jako částečně svobodné. 2) Vláda po roce 1989 byla sestavena jako široká koalice a určitou vazbu na ni (resp. v ní zastoupené strany) měla většina kandidátů. 3) Vzhledem k turbulentnímu vývoji polského stranického systému na přelomu 80. a 90. let 20. století by bylo problematické objektivně propojovat jednotlivé kandidáty z roku 1990 se stranami existujícími v roce 1989, v době konání prezidentských voleb a v době konání parlamentních voleb v roce 1991 (viz např. Kubát 2000: 45–72).

¹³Volby měly jen tři kandidáty, ovšem každý z nich měl větší či menší podporu alespoň části vládních stran. Bylo by proto obtížné vymezit, k ziskům kterého kandidáta či kandidátů se má vztahovat zisk vládních stran v předchozích a následujících parlamentních volbách. Samostatná analýza podpory nejméně sporného kandidáta možná je.

¹⁴Toto rozšíření je vhodné, neboť nominační kritéria ve sledovaných zemích umožňují nominovat kandidáta voliči, pokud získá předepsaný počet podpisů (bez formálního zapojení politické strany či poslanců). Z různých důvodů mohou straníček kandidáti dát přednost této cestě a stát se „formálně“ nezávislími.

¹⁵Prezidenti v řadě zemí musí podle ústavy vystupovat nadstranícky, resp. nemohou být členy stran.

Pozice voleb v rámci volebního cyklu

Doba, která uplynula od parlamentních voleb, resp. zbývá do následujících parlamentních voleb, je jedním z klíčových faktorů ovlivňujících výsledek vládních stran, jsou-li dané volby nahlíženy jako druhořadé. U prezidentských voleb je sporné, zda budou voliči takto chápány a zda v nich skutečně bude docházet k „trestání“ vládních stran. Přesto nelze tento faktor vynechat, neboť případná existence takového trendu by měla přispět k nalezení odpovědi na širší otázku celkové role přímých prezidentských voleb (jejich prvo- či druhořadosti), která by ovšem samozřejmě vyžadovala mnohem rozsáhlejší a na více prvků zaměřený výzkum. V rámci volebního cyklu mohou nastat čtyři pozice vůči parlamentním volbám, což tlačí analýzu k využití kódování mv-QCA. Jednotlivé fáze cyklu nelze rozdělit dichotomicky, neboť žádná z dvojice fází by neměly vést ke stejným efektům. Cs-QCA by tedy vyžadovala vytvoření čtyř dichotomií (souběh voleb a každá fáze zvlášť ano/ne), což ale Cornquist a Berg-Schlosser (2009: 71–72) jednoznačně nedoporučují. Fs-QCA by teoreticky řešila problém s tím, že již první fáze nemusí být pro vládu stále stejně výhodná (s přibývajícím časem by se měla pozice vlády zhoršovat), ovšem i zde by byl problém stanovit jakoukoliv rozumnou hranici, od které daná fáze nemá být plně výhodná či nevýhodná pro vládní strany. Naopak mv-QCA zcela vyhovuje, neboť není a priori založena na lineárním (či jinak rostoucím) charakteru sledované proměnné. Kódována bude tato proměnná jako CYCLE {0} pro prezidentské volby konané do 12 měsíců od parlamentních voleb, CYCLE {1} pro mid-term elections, CYCLE {2} pro prezidentské volby, po kterých do 12 měsíců následovaly (očekávané)¹⁶ parlamentní volby a CYCLE {3} v případě pro souběhu voleb.

Přítomnost obhajujícího prezidenta

Obecně se přepokládá, že k obhájcí určitého mandátu nepřístupují voliči stejně jako k ostatním kandidátům. Předmětem výzkumu pro různé úrovně a typy voleb je tedy mj. koncept tzv. *incumbency advantage*, (z mnoha textů viz např. King a Gelman 1991, Levitt a Wolfram 1997, Voženílková a Hejtmánek 2015). V případech některých zemí autoři naopak mluví přímo o nevýhodě obhajujícího kandidáta. Pro sledované země je přítomnost výhody či nevýhody obhajujících kandidátů (v různých volbách) nejasná (Voženílková a Hejtmánek 2015: 21–22, Lebeda 2011: 260–268, Bernard 2012), přesto (či právě proto) považujeme vhodné i tento faktor zařadit do analýz. Pokud posuzujeme strany jako celek, mohou v praxi nastat tři situace, které jsou kódovány INCUMB {0} v případě přítomnosti obhajujícího prezidenta, který není kandidátem vládní strany či stran, INCUMB {1} pro případ, že v daných volbách obhajující prezident nekandidoval, a INCUMB {2}, pokud prezidentský mandát obhajuje kandidát vládní strany (resp. jeden z kandidátů vládních stran). V analýze jednotlivých kandidátů bude místo kódování INCUMB {2} pro obhajujícího prezidenta jako vládního kandidáta použito kódování INCUMB {2} pro případ, že daný vládní kandidát je obhajující prezident a INCUMB {3} v situaci, kdy daný kandidát není obhajující prezident, ale je soupeřem obhajujícího prezidenta, který má podporu jiné vládní strany. Za obhajujícího prezidenta přitom považujeme pouze osobu, která je v době konání voleb v úřadu prezidenta, ale již ne případy, kdy se voleb účastnil bývalý prezident.¹⁷

Přítomnost společného kandidáta

Ochota „spojit se“ může být jednou ze strategií, kterou strany působí na voliče. Snaha vystupovat „jednotně“ může mít důležitou symbolickou roli,¹⁸ někdy lze očekávat i synergický efekt. Kromě toho většinový volební systém vybízí ke spolupráci více stran, byť u jeho dvoukolové varianty je tento

¹⁶Pouze ve třech sledovaných případech následovaly parlamentní volby méně než 12 měsíců po prezidentských (v Polsku v letech 2000 a 2015 a v ČR v roce 2013). České volby jsou ale v analýze kódovány jako mid-term elections. V době konání prezidentských voleb byl řádný termín parlamentních voleb vzdálen cca. 1,5 roku a události, které vedly k předčasným parlamentním volbám, následovaly až po prezidentských volbách.

¹⁷V roce 2000 kandidoval v Polsku na prezidenta L. Wałęsa (v úřadu 1990–1995), k němuž se ale jako k obhajujícímu kandidátovi nepřihlíží. Pro kódování těchto voleb je důležitá účast úřadujícího prezidenta A. Kwaśniewského, který nebyl kandidátem úřadující vlády.

¹⁸V českém prostředí lze zmínit příklady zahrnující např. pověst o Svatoplukových prutech, Viribus unitis Františka Josefa I. či v listopadu 1989 znějící slogan „V jednotě je síla.“

tlak dle řady autorů patrný až ve druhém kole voleb (srov. Cox 1997: 127–135 a Sartori 1997: 63). V analýze proto bude sledováno, zda daný kandidát vystupoval jako společný kandidát více vládních stran, nebo byl podpořen jen vlastní stranou (resp. vlastní stranou a stranami stojícími mimo vládu). Kandidáti budou kódováni jako JOCAN {1} pro společné kandidáty více vládních stran, a JOCAN {1} pro ostatní kandidáty. Kandidát podpořený pouze volební koalici z předchozích voleb nebude počítán jako společný, pokud jej nepodpořila některá další vládní strana.

Pozice strany ve vládě

Dalším posuzovaným faktorem je, zda prezidentský kandidát pocházel ze strany, která obsadila post premiéra, nebo z jiné vládní strany. Lze předpokládat, že premiéřská strana a ostatní vládní strany nebudou veřejností vnímány stejně a lišit se bude i ochota voličů „odměňovat“ či „trestat“ daného kandidáta. Zvýhodnění či znevýhodnění není možné a priori předpokládat, ale nelze je vyloučit (viz např. Koepke a Ringe 2006: 327). Premiéřská strana může být znevýhodněna tím, že se s ní spíše než s ostatními vládními stranami budou spojovat neúspěchy vládního kabinetu. Naopak ostatní vládní strany mohou těžit z případné neloyality, resp. mohou zůstat voličům poněkud skryty. Na druhou stranu stejně logicky působí myšlenka, že premiéřská strana bude těžit z úspěchů vlády spíše než ostatní vládní strany, nebo že ostatní vládní strany budou více ztrácet voliče, kterým obtížněji vysvětlí své vládní angažmá. Kódováno bude PRMIN {0} pro kandidáty stran, které v době konání voleb nedržely post předsedy vlády, a PRMIN {1} pro kandidáty premiéřovy strany.

Nominovaná osobnost

Domníváme se, že jedním z faktorů, jež mohou relevantně ovlivnit výsledek, je sama nominovaná osoba, aniž bychom a priori vymezili očekávání s tímto faktorem spojená. Představit si lze jak pozitivní vztah voličů k lidem, které „znají“ z jejich působení ve špičkových politických funkcích, tak příklon ke kandidátům „nezkaženým“ vysokou funkcí. Každopádně literatura uvádí v jiných souvislostech (pozitivní) vliv zastávání určitého úřadu na zisky kandidáta (viz např. Moser a Schiner 2005).

Otázkou ovšem je, jakým způsobem sledované vládní kandidáty účelně rozdělit na „leadery“ a „jiné“. Sledované osobnosti zastávaly různé pozice. Dva sledovaní kandidáti byli v době konání voleb prezidenty, další dva úřadujícími předsedy vlády. Tři kandidáti byli bývalými premiéry. Silně zastoupeni jsou úřadující předsedové stran, kteří doposud nevykonávali funkci prezidenta či předsedy vlády (6 osob). U všech těchto kandidátů lze konstatovat, že se jednalo o politiky se zkušeností z nejvyšších postů, kteří byli nejdůležitější a nejvíce viditelnou „tváří“ svých stran v parlamentních i prezidentských volbách. Všichni tito kandidáti budou v analýze kódováni jako LEADER {1}. Ostatní kandidáti budou v analýze primárně kódováni jako LEADER {0}, s možností posunout hranici, pokud by to pomohlo řešit kontradikci.¹⁹ U těchto kandidátů lze totiž konstatovat, že doposud nebyli „tváří“ svých stran v parlamentních volbách ani „vůdci“ stojícími v čele země (ať již jako hlava státu, nebo předseda vlády). Dva kandidáti byli předsedy strany, ovšem nikoliv přesně té, která je nominovala (jeden byl předsedou malé strany, která se podílela na vzniku subjektu, který jej nominoval na prezidenta, druhý byl předsedou strany před tím, než přijala název používaný v době prezidentské volby). Oběma je společné, že v době, kdy straně předsedali, nekandidovala jejich strana v parlamentních volbách. Dva kandidáti byli úřadujícími předsedy parlamentu (či jeho komory), jeden byl úřadujícím místopředsedou parlamentu a jeden bývalým místopředsedou horní komory parlamentu. Z ostatních kandidátů dva dosáhli nejvýše na pozici místopředsedy strany, jeden na funkci poslance Evropského parlamentu, tři kandidáti měli minimální zkušenosti s politikou a v jednom případě nebyla přesně zjištěna pozice kandidátky, jen je možné negativně vymezit, že nebyla v některé z výše vymezených funkcí.²⁰

¹⁹Využití mv-QCA tak, že pro každou funkci z výčtu stanovíme samostatnou kategorii, naráží na již příliš vysoký počet kategorií (11) a příliš malý počet případů (při 26 by většina byla zastoupena dvěma případy). Cronquist a Berg-Schlösser (2009: 76–77) konstatují, že obvykle postačují tři až čtyři kategorie, a posléze iu poukazují na nevhodnost výzkumu, který by příliš individualizoval jednotlivé příklady (Cronquist a Berg-Schlösser 2009: 84).

²⁰Řada kandidátů zastávala více funkcí (premiér + předseda strany, expremiér + úřadující poslanec EP apod.). Pro zjednodušení byla vybrána první z funkcí v pořadí uvedeném v textu. Byl-li tedy např. Lojze Peterle (kandidát Nového Slovinska – NSi

Měření „zvýhodnění“ a „znevýhodnění“ stran ve volbách

Pro výzkum druhořadých voleb se (v zásadě) používají dva postupy, z nichž první lze považovat za jednodušší a rozšířenější, druhý naopak za přesnější. První spočívá ve srovnání výsledku ve volbách (dolní komory) národního parlamentu s výsledkem v analyzovaných volbách. Srovnáno tak může být prakticky cokoli (volební účast, zisk určité skupiny stran – vládních, opozičních, antisystémových, ..., zisk konkrétní strany). Tento postup je jednoduchý a je nezbytný, pokud se ještě neuzavřel cyklus parlamentních voleb. Druhý postup totiž do výpočtu zahrnuje i výsledek následujících voleb (dolní komory) národního parlamentu. Nevýhodou prvního postupu je hrozba, že výzkumník bude ignorovat, resp. nesprávně interpretovat dvě potenciální situace plynoucí z proměnlivé povahy stranického systému. Jakákoliv změna ve volebním chování nemusí být jen projevem menší či větší důležitosti určitých voleb, ale může vyplývat z obecných trendů, které by byly patrné i při volbách na jiné úrovni, tj. vzestup či pokles vládních stran by se konal i v případě, že by místo analyzovaných „druhořadých“ voleb v daném okamžiku probíhaly volby „prvořadé“. Konkrétněji předpokládejme, že v parlamentních volbách vládní strany podpořilo 48 % hlasujících, jejich podpora v následujících volbách (EP, regionální, ...) byla 39 %. To na jedné straně může svědčit o „trestání“ vládních stran, na straně druhé ale i o celkovém poklesu jejich podpory bez ohledu na typ voleb. A vice versa pokud by vládní strany podpořilo 54 % voličů, může se jednat o „odměňování“, i o růst oblíbenosti vlády bez ohledu na typ voleb.

Problém toho, zda pokles či vzestup podpory odpovídá „trestání“ vlády, nebo kopíruje vývoj stranického systému, řeší právě zařazení následujících parlamentních voleb do výpočtu. V analýze vystupují dvě hodnoty podpory strany v parlamentních volbách (na počátku a na konci cyklu), z nichž se odvodí, jaká by měla být podpora strany v jakýchkoli volbách uvnitř cyklu. Nejrozšířenější metodou je využití Dinkelova porovnání očekávaného zisku se ziskem reálným (viz Dinkel 1977).

Očekávaný zisk²¹ strany (více stran ...) se vypočítá jako vážený průměr zisku dané strany v parlamentních volbách, které předcházely sledovaným volbám, a volbách, které po nich následovaly. Vážený průměr má zohlednit pozici voleb v daném cyklu, tj. větší vliv na očekávaný zisk mají časově bližší volby. Postupováno bude dle vzorce $P_e = C_2/C \cdot P_1 + C_1/C \cdot P_2$, kde P_e je očekávaný zisk, C je celková délka volebního cyklu parlamentních voleb ve dnech, C_1 je čas, který uplynul od minulých parlamentních voleb, C_2 je čas, který zbývá do následujících parlamentních voleb (čas je v analýze počítán ve dnech), P_1 je zisk v předcházejících parlamentních volbách a P_2 ve volbách následujících (Dinkel 1977).²² U voleb, které se konají ve více dnech, je v případě parlamentních voleb počítán bližší den k datu prezidentských voleb, v případě prezidentských voleb je počítán (první) den prvního kola voleb.

Hodnota P_e bude porovnána s reálným ziskem dané strany či stran v prezidentských volbách (P) výpočtem odchylky P_e od P dle vzorce $D_p = P/P_e$. Hodnota $D_p > 1$ znamená, že byl zisk strany či stran vyšší než by bylo možné očekávat na základě její (jejich) podpory v parlamentních volbách (v analýze bude kódováno jako Outcome {1}), $D_p < 1$ je interpretováno jako „trestání“ strany či stran (v analýze Outcome {0}). Ve vlastní analýze nebudeme sledovat velikost této odchylky, pouze zda byla vyšší či nižší než 1. Důvodem k tomuto postupu je, že teorie nedefinuje různou míru „trestání“, pouze konstatuje jeho přítomnost či nepřítomnost. Kromě toho samotný výpočet by mohl při snaze interpretovat výsledky na nějaké škále (např. rozdělení, že do 0,8 je strana „výrazně trestána“ a od 0,8 do 1 je „méně trestána“) narazit na potenciální problémovou situaci. Dolní hranice škály je snadno definovatelná (pokud by kandidát nezískal ani jeden hlas, pak $D_p = 0$; tato situace je ale v praxi vyloučena) a na ose není interval 0–1 příliš dlouhý. Na opačné straně osy ale může výpočet nabývat hodnot blížících se až nekonečnu (reálně lze počítat s hodnotami v řádu desítek či stovek). Přitom ty nesignalizují velký nárůst podpory kandidáta proti tomu, co lze očekávat od jeho strany, ale přítomnost kandidáta, který je primárně spojen s velmi malou stranou, ale kterého podpořila (jedna či více) velká vládní strana.

– na prezidenta v roce 2007) premiérem v letech 1990–1992, bývalým ministrem zahraničí, bývalým předsedou jiné strany, než jej nominovala, a úřadujícím poslancem EP, je v textu uveden jako expremiér.

²¹Je nutné zdůraznit, že pojem „očekávaný zisk“ popisuje podíl voličů, kteří by měli hlasovat pro danou stranu (strany) na základě jejich zisku v jiném typu voleb. Nijak nesouvisí s tím, jaký zisk je očekáván na základě průzkumů veřejného mínění či jiným způsobem odhadujícím výsledek strany. Velká odchylka očekávaného a reálného zisku proto neznamená, že očekávání bylo mylné, ale že mezi oběma typy voleb je velký rozdíl v podpoře strany.

²²V první části analýzy se bude jednat o součet zisků všech vládních stran, ve druhé o zisky stran jednotlivých kandidátů.

„Trestání“ či „odměňování“ vládních stran, které je identifikováno Dinkelovou metodou, lze označit jako velmi objektivní nástroj. Nezahrnuje ale nuance, které jsou pro „každodenní politiku“ často mnohem důležitější než odchylka od očekávaného volebního zisku. Především neřeší, který kandidát byl zvolen (i v případě, že $D_p < 1$, mohl být nakonec zvolen vládní kandidát a volby být pro vládu úspěšné, naopak $D_p > 1$ neindikuje zvolení). Dále také výpočet nezohledňuje, zda vládní strana (médiá, voliči, ...) výsledek voleb interpretovala jako úspěch či neúspěch. Na obhajobu daného postupu lze ale dodat, že především při výzkumu většího počtu soutěží ve více zemích by bylo značně obtížné objektivizovat jinou proměnnou (snad kromě zvolení vládního kandidáta, ovšem i u něj existuje velmi sporná situace).²³ Kromě toho pokud bychom se zaměřili na výzkumy klasických druhořadých voleb, tak v nich také není řešeno, resp. není primární otázkou, zda byly vládní strany spokojeny či kdo po volbách vládl v regionech (tím méně jak výsledek interpretovala média). Pro lepší orientaci čtenáře do analýzy ale zařazujeme i stručnou informaci o zvolení či nezvolení vládních kandidátů.

Data o podpoře stran v jednotlivých volbách byla primárně zjišťována z oficiálních výsledků voleb zveřejněných oficiálními institucemi jednotlivých zemí (volební komise či statistické úřady, v závislosti na tom, která instituce je tímto pověřena).

V první fázi analýzy, jak již bylo naznačeno výše, bude sledováno celkem 14 voleb, vynechány jsou slovinské prezidentské volby v roce 2012 a v roce 2007 bude ze součtu hlasů vládních stran odečten zisk Demokratické strany důchodců Slovinska (DeSUS jako jediná vládní strana podpořila kandidáta bloku opozičních stran). Ve druhé části bude sledováno celkem 36 kandidátů vládních stran.

Analýza

Podpora kandidátů vládních stran jako celku

Ve sledovaném období a zemích byli v necelé polovině případů (šestkrát) v přímých prezidentských volbách zvoleni kandidáti vládních stran. $D_p > 1$ byla naměřena jen v pěti případech. Kdybychom měřili jen odchylku od zisku v parlamentních volbách předcházejících sledované prezidentské volby, podpora vzrostla jen ve dvou případech. Zvolení vládního kandidáta a $D_p > 1$ spolu souvisejí jen volně – ve dvojích volbách nebyl zvolen vládní kandidát, i když podpora vlády předčila očekávanou, naopak ve třech případech zvolení vládních kandidátů nebránila ani $D_p < 1$. Zbývá šest případů, kdy podpora vládních kandidátů byla nižší než očekávaná a nebyli následně zvoleni, naopak ve třech případech byli zvoleni a očekávaná podpora byla vyšší.

Celkový počet 14 případů lze transformovat do 10 konfigurací (z 24 hypoteticky možných), většinu reprezentuje pouze jeden případ. Přesto se vyskytla jedna kontradikce, a to u polských voleb v roce 1995 a slovinských v roce 1997 (obojí se konaly ve střední části volebního cyklu, mandát v nich obhajoval stávající prezident, který nebyl kandidátem vlády, a vládní kandidát/i nebyli společní). Kontradikce vznikla s nejvyšší pravděpodobností kvůli velmi specifické situaci v obojích volbách. V Polsku v roce 1995 obhajoval mandát Lech Wałęsa, který vystupoval (i s ohledem na tehdejší ústavu) jako aktivní silný hráč v opozici vůči vládě, přičemž tuto roli část veřejnosti nepřijímala. Naopak ve Slovinsku v roce 1997 vládní kandidáti stáli proti velmi populárnímu Milanu Kučanovi,²⁴ který naopak nebyl ústavně nadán silnými pravomocemi a vystupoval uměřeně. Nabízí se možnost připojení ještě jedné proměnné (síla prezidenta dle Siaroffa). Jak bylo naznačeno výše, tak Polsko v roce 1995 představuje výraznou odchylku v Siaroffem měřené síle prezidenta. Domníváme se ale, že bude vhodnější oba kontradikční případy s ohledem na jejich specifčnost vyloučit z analýzy.

²³Pokud bychom brali jako kritérium indikující úspěšnost vládní strany jen zvolení jejího kandidáta prezidentem, analýza by hodnotila jako neúspěch i případ, kdy se kandidátovi (zejména menší) vládní strany nepodařilo zvítězit, ovšem strana dosáhla strategického vítězství (přitáhla pozornost voličů pro další volby, zpochybnila do budoucna svou pozici „až druhého“ vládního subjektu apod.).

²⁴Kučan byl jak v roce 1992, tak v roce 1997 zvolen již v prvním kole voleb (proto si dovoluujeme bez odkazu na podrobnější výzkumy veřejného mínění označit Kučana za mimořádně populárního). Mimo něj takto uspěl jen v roce 2000 v Polsku Alexander Kwaśniewski.

Tabulka 1: Truth table pro vládu jako celek (Cronquist 2016)

Případy	CYCLE	INCUMB	JOCAN	Outcome
PL05	0	1	0	1
SK99	0	1	1	0
PL95 a SI97	1	0	0	C (PL 1, SI 0)
SK04	1	0	1	0
CZ13, SK14, PL10 a SI02	1	1	0	0
SI07	1	1	1	0
SK09	1	2	1	1
PL00	2	0	0	1
PL15	2	2	0	1
SI92	3	0	0	0

Bez zahrnutí logických zbytků lze identifikovat následující výsledek pro případy, kdy došlo k „trestání“ vlády:

$$\text{CYCLE}\{1\} * \text{INCUMB}\{1\} + \text{CYCLE}\{0\} * \text{INCUMB}\{1\} * \text{JOCAN}\{1\} + \\ + \text{CYCLE}\{1\} * \text{INCUMB}\{0\} * \text{JOCAN}\{1\} + \text{CYCLE}\{3\} * \text{INCUMB}\{0\} * \text{JOCAN}\{0\} \rightarrow \text{Outcome}\{0\}$$

(CZ13, SK14, PL10, SI02 + SI07) (SK99) (SK04) (SI92).

Po zahrnutí logických zbytků je posléze zjednodušena na:

$$\text{CYCLE}\{3\} + \text{CYCLE}\{1\}\text{INCUMB}\{1\} + \text{INCUMB}\{0,1\}\text{JOCAN}\{1\} \rightarrow \text{Outcome}\{0\}$$

(SI92) (CZ13, SK14, PL10, SI02 + SI07) (SK99 + SK04 + SI07)

Naopak hodnota $D_p > 1$ se váže na následující konstelace:

$$\text{CYCLE}\{1\} * \text{INCUMB}\{2\} * \text{JOCAN}\{1\} + \text{CYCLE}\{2\} * \text{INCUMB}\{0\} * \text{JOCAN}\{0\} + \\ + \text{CYCLE}\{0\} * \text{INCUMB}\{1\} * \text{JOCAN}\{0\} + \text{CYCLE}\{2\} * \text{INCUMB}\{2\} * \text{JOCAN}\{0\} \rightarrow \text{Outcome}\{1\}$$

(SK09) (PL00) (PL05) (PL15)

Po zahrnutí logických zbytků je minimální formule:

$$\text{CYCLE}\{2\} + \text{INCUMB}\{2\} + \text{CYCLE}\{0\}\text{JOCAN}\{0\} \rightarrow \text{Outcome}\{1\}$$

(PL00 + PL15) (SK09 + PL15) (PL05)

Výsledky naznačují, že k „trestání“ vládních stran ve smyslu Dinkelova výpočtu došlo v jediném případě souběhu parlamentních a prezidentských voleb, naopak v období před parlamentními volbami jsou hodnoty $D_p > 1$. Oba tyto výsledky jsou ale poněkud sporné, pokud bychom se zaměřili na případy podrobněji. Souběh voleb byl reprezentován pouze jediným případem (Slovenskem v roce 1992), kdy byl konkurentem vládních kandidátů mimořádně populární Milan Kučan. Naopak prezidentské volby, které krátce předcházely parlamentní, se konaly pouze v Polsku, a spíše než o „odměňování“ vládních stran o nich můžeme uvažovat jako o předznamenání těžké porážky vládních stran v následujících parlamentních volbách. Lze tedy spíše mluvit o specifickém fenoménu „trestání“ vládních stran v prvořadých volbách.²⁵ Jeho důsledkem je, že slabý výsledek v prezidentských volbách (který možná i povzbudil voliče k dalšímu odklonu od vlády) se jeví být ještě dobrý ve srovnání s tím, co následovalo poté.

Důležitější jsou ostatní výsledky. Volební cyklus částečně směřuje prezidentské volby v dimenzi zisků vládních stran k druhořadé soutěži, ovšem ne jednoznačně. „Trestání“ vládních stran v prostřední fázi cyklu se spojuje s nepřítomností obhajujícího prezidenta a nedošlo k němu v případě, že obhajujícím

²⁵O „trestání“ vládních stran v prvořadých volbách se v regionu středovýchodní Evropy mluví např. na Litvě (Škodová 2012: 38–9).

prezidentem byl kandidát vládních stran (v pěti případech vysvětluje Outcome 0 kombinace střední fáze cyklu a nepřítomnost obhajujícího prezidenta). Naopak prezidentské volby konané do roka od parlamentních vedly k „odměňování“ vládních stran, ovšem jedná se pouze o jeden případ, v němž figuruje vedle první fáze cyklu i nepřítomnost společného kandidáta.

Více než příslušná fáze cyklu se jeví být důležitou ne/přítomnost obhajujícího kandidáta, která naznačuje *incumbency advantage*. Po zahrnutí logických zbytků je přítomnost obhajujícího prezidenta sama o sobě jednou ze tří konstelací, která vedla k $D_p > 1$ (ve dvou případech). Nepřítomnost obhajujícího prezidenta i obhajující prezident mimo vládní strany jsou faktory, které jsou součástí dvou konstelací nepříznivých pro vládu, vysvětlujících sedm z osmi případů, byť nikdy ne samostatně. Jak již bylo uvedeno výše, pětkrát je to ve spojení s prostřední fází cyklu (platí to pouze pro nepřítomnost společného kandidáta) a třikrát,²⁶ pokud vláda postavila společného kandidáta (platí i v případě přítomnosti obhajujícího kandidáta bez podpory vlády). Přítomnost či nepřítomnost společného vládního kandidáta se objevuje výhradně v kombinacích s jinými faktory. Pro vládní strany jako celek neznámá výhoda ve smyslu Dinkelova výpočtu, spíše naopak.²⁷

Jako dílčí shrnutí tedy můžeme konstatovat, že se s „trestáním“ vládních stran jako celku se ve sledovaných zemích spíše setkáváme, ovšem nejedná se o obecně přítomný fenomén. Vládním stranám nahrává, pokud podporují obhajujícího prezidenta a ve smyslu výpočtu odchylky od očekávané účasti jim také prospívají prezidentské volby předcházející volby parlamentní. Naopak nevýhodné jsou pro ně především konstelace zahrnující nepřítomnost obhajujícího prezidenta, resp. pokud je takový kandidát jejich protivníkem.

Podpora jednotlivých vládních kandidátů

Pokud se zaměříme na jednotlivé vládní kandidáty, s $D_p > 1$ se setkáváme ve většině sledovaných případů (14 z 26; v 10 případech získal daný kandidát také více hlasů, než kolik připadlo jeho straně v předcházejících parlamentních volbách; mezi těmito deseti najdeme všech šest, kteří byli zvoleni). Vyváženo je to případy velmi tvrdého „potrestání“ vládního kandidáta, hodnota D_p devětkrát nedosáhla ani 0,5 (tj. kandidát získal méně než polovinu procent hlasů ve srovnání s váženým průměrem své strany v parlamentních volbách ohraničujících volební cyklus). Všech šest zvolených kandidátů vykázalo hodnotu $D_p > 1$. Pokud v daných volbách kandidovali dva kandidáti vládních stran, voliči (obvykle) přistoupili k nabídkám velmi rozdílně. Jeden ze soupeřů je z hlediska „očekávaného“ zisku odměněn a druhý naopak potrestán (8 případů z devíti, v jediném jsou odměněni oba). Jediný vládní kandidát je většinou odměněn (4 z pěti případů), naopak v jediném případě tří kandidátů vládních stran byli všichni „trestáni“. Jistý nepoměr mezi „odměňováním“ a „trestáním“ (vlády jsou v součtu spíše „tresty“, u kandidátů spíše „odměny“) lze snadno vysvětlit tím, že ve většině případů (devíti z patnácti) některá vládní strana svého kandidáta nenominovala. V součtech hlasů pro celou vládu její zisk figuruje, ovšem ve výpočtech pro jednotlivé kandidáty již nehraje roli.

U 26 sledovaných kandidátů bylo v této fázi analýzy identifikováno 13 konfigurací (z 32 možných), které zahrnují mj. čtyři kontradikce. Částečné řešení představuje posunutí hranice proměnné LEADER. Rozšíření hodnoty LEADER {1} o dva aktuálně úřadující předsedy parlamentu odsune výjimečný případ SI97a z konstelace, která je obsazena nejvíce případy.²⁸ Nepodaří se ale tímto krokem pokrýt ostatní kontradikce.

²⁶Jeden případ, Slovinsko v roce 2007, lze vysvětlit oběma konstelacemi.

²⁷Zdůraznění role Dinkelova výpočtu zde dáváme s ohledem na to, že z hlediska vlastního zvolení je naopak přítomnost společného kandidáta pro vládní strany spíše přínosným faktorem – ze čtyř společných kandidátů byli dva nakonec zvoleni.

²⁸Oba úřadující předsedové mají Outcome {1}, argumentovat lze tím, že úřadující předseda parlamentu patří mezi čelní politiky z hlediska ústavního pořádku. Rozšíření na bývalé předsedy nepovažujeme za nutné, v souboru přítomný bývalý předseda parlamentní komory byl předsedou méně významné komory v systému.

Tabulka 2: Truth table pro jednotlivé vládní kandidáty (Cronquist 2016)

Kandidáti	PRMIN	LEADER	INCUMB	JOCAN	Outcome
Mikloško (SK04b); Lavtižar-Bebler (SI92a); Tomšič (SI92c); Podobnik (SI97a)	0	0	0	0	C (SI97 1, ostatní 0)
Kreft (SI02b)	0	0	1	0	0
Melník (SK09b); Jarubas (PL15b)	0	0	3	0	0
Pawlak (PL95a)	0	1	0	0	0
Schwarzenberg (CZ13b); Lepper (PL05b); Pawlak (PL10b)	0	1	1	0	C (PL10 0, ostatní 1)
Schuster (SK99); Peterle (SI07)	0	1	1	1	1
Sirc (SI92b); Kovač (SI97b)	1	0	0	0	0
Kukan (SK04a); Zver (SI12)	1	0	0	1	1
Sobotka (CZ13a); Komorowski (PL10a)	1	0	1	0	C (CZ 0, PL1)
Kwaśniewski (PL95b); Krzaklewski (PL00)	1	1	0	0	1
Fico (SK14); Kaczyński (PL05a); Drnovšek (SI02a)	1	1	1	0	C (SK 0, ostatní 1)
Komorowski (PL15a)	1	1	2	0	1
Gašparovič (SK09a)	1	1	2	1	1

U zbylých kontradikcí je hodný pozornosti rozdíl mezi pozicí jednotlivých vládních stran. Ficova vláda v roce 2014 byla jediným jednobarevným většinovým kabinetem v období konání prezidentských voleb, tj. mohl se u ní stupňovat pocit, že je třeba její převahu nějakým způsobem vyvážit. Vláda v období polské prezidentské volby v roce 2010 a české v roce 2013 se zase lišila mírou dominance nejsilnějšího subjektu. Zatímco polská PO ve volbách v roce 2007 získala přes 40 % hlasů a její koaliční partner, PSL, jen necelých 9 %, česká ODS získala v roce 2010 20,22 % a měla za partnery podobně silnou TOP09 (16,7 %) a o něco slabší VV (necelých 11 %, ovšem v době konání prezidentských voleb v roce 2013 již byl klub VV rozložen). Proto do výzkumu dodatečně připojujeme proměnnou GOVERN, která odlišuje různé konstelace ve složení vlády. Zvažována byla různá kritéria pro rozdělení vlád dle převahy nejsilnější strany, nakonec jsme se přiklonili k následujícímu odstupňování: GOVERN {0} v případě, že podpora nejsilnější strany v podílech hlasů v předcházejících parlamentních volbách byla menší než 50 % podpory celé vlády, GOVERN {1}, pokud byla vyšší než 50 % vlády, ale nejednalo se o jednobarevnou většinovou vládu, a GOVERN {2} pokud se jednalo o jednobarevnou většinovou vládu.²⁹ Zařazeny byly strany aktuálně zastoupené ve vládě. Pokud byl vládní stranou subjekt, který vznikl odtržením od jiné strany, počítala se podpora jeho „mateřské“ strany.

Připojení dodatečné proměnné se počet možných konfigurací zvýšil na 96, v praxi se ale setkáváme pouze se 17. Nepodařilo se ale vyřešit všechny kontradikce. Zvažováno bylo rozdělení proměnné GOVERN na více stupňů, pak ale prudce narostl počet reálně přítomných i možných konstelací, což značně komplikovalo výsledky a dávalo jim velmi nízkou výpovědní hodnotou. Proto rezignujeme na další snahu o řešení zbývajících kontradikcí a další analýzu budeme provádět s vyloučením těchto případů a pak s jejich zařazením jak pro vysvětlení Outcome {0}, tak pro vysvětlení Outcome {1}.

²⁹Nejspornějším příkladem byla slovenská vláda úřadující v roce 2012, hlasy se blížila nejsilnější strana 50 % hlasů pro celou vládu a na mandáty je dokonce překračovala. Pomyslná vzdálenost od nejbližších případů (Slovenska v roce 1999 pro vládu s malou převahou a Polska v roce 1995 pro vládu se střední převahou) byla podobná. K zařazení k vládám s malou převahou jsme se rozhodli kvůli poněkud větší shodě v dalších znacích (slovenská i slovenská vláda byly více než dvoučlenné koalice a velmi se také blížil relativní zisk obou nejsilnějších subjektů a to jak v hlasech, tak křeslech).

Tabulka 3: Revidovaná truth table pro jednotlivé vládní kandidáty (Cronquist 2016)

Případ	PRMIN	LEADER	INCUMB	JOCAN	GOVERN	Outcome
SK04b; SI92a; SI92c	0	0	0	0	0	0
SI02b	0	0	1	0	1	0
SK09b; PL15b	0	0	3	0	1	0
SI97a; PL95a	0	1	0	0	1	C (SI 1; PL 0)
CZ13b	0	1	1	0	0	1
PL05b; PL10b	0	1	1	0	1	C (05 1; 10 0)
SK99	0	1	1	1	0	1
SI07	0	1	1	1	1	1
SI92b	1	0	0	0	0	0
SI97b	1	0	0	0	1	0
SK04a; SI12	1	0	0	1	0	1
CZ13a	1	0	1	0	0	0
PL95b; PL00	1	1	0	0	1	1
PL05a; PL10a; SI02a	1	1	1	0	1	1
PL15a	1	1	2	0	1	1
SK09a	1	1	2	1	1	1

Při vyloučení kontradikcí získáme následující konstelace vedoucí k „trestání“ vládní strany:

LEADER{0} * INCUMB{0} * JOCAN{0} * GOVERN{0} + PRMIN{1} * LEADER{0} * INCUMB{1} *
 * JOCAN{0} * GOVERN{0} + PRMIN{0} * LEADER{0} * INCUMB{3} * JOCAN{0} * GOVERN{1} +
 + PRMIN{1} * LEADER{1} * INCUMB{1} * JOCAN{0} * GOVERN{2} + PRMIN{1} * LEADER{0} *
 * INCUMB{0} * JOCAN{0} * GOVERN{1} + PRMIN{0} * LEADER{0} * INCUMB{1} * JOCAN{0} *
 * GOVERN{1} → Outcome {0}

(SK04b, SI92a, SI92c + SI92b) (CZ13a) (SK09b, PL15b) (SK14) (SI97b) (SI02b)

Po zahrnutí logických zbytků do analýzy je výsledná formule velmi jednoduchá:

GOVERN{2} + LEADER{0} JOCAN{0} → Outcome {0}

(SK14) (CZ13a + SK04b, SI92a, SI92c + SK09b, PL15b + SI97b + SI92b + SI02b)

Rozšíření o kontradikce přináší následující konstelace:

LEADER{0} * INCUMB{0} * JOCAN{0} * GOVERN{0} + PRMIN{0} * INCUMB{1} * JOCAN{0} *
 * GOVERN{1} + PRMIN{1} * LEADER{0} * INCUMB{1} * JOCAN{0} * GOVERN{0} + PRMIN{0} *
 * LEADER{0} * INCUMB{3} * JOCAN{0} * GOVERN{1} + PRMIN{1} * LEADER{1} * INCUMB{1} *
 * JOCAN{0} * GOVERN{2} + PRMIN{1} * LEADER{0} * INCUMB{0} * JOCAN{0} *
 * GOVERN{1} → Outcome {0}

(SK04b, SI92a, SI92c + SI92b) (SI02b) (CZ13a) (SK09b, PL15b) (SK14) (SI97b)

Ovšem minimální formule po zahrnutí logických zbytků je stejná jako při vyloučení kontradikcí:

GOVERN{2} + LEADER{0} JOCAN{0} → Outcome {0}

(SK14) (CZ13a + SK04b, SI92a, SI92c + SK09b, PL15b + SI97b + SI92b + SI02b)

Naopak „odměňování“ při vyloučení kontradikcí nastává za následujících konstelací:

$$\begin{aligned} & \text{PRMIN}\{0\} * \text{LEADER}\{1\} * \text{INCUMB}\{1\} * \text{GOVERN}\{0\} + \text{PRMIN}\{1\} * \text{LEADER}\{1\} * \text{INCUMB}\{2\} * \\ & * \text{GOVERN}\{1\} + \text{PRMIN}\{1\} * \text{LEADER}\{0\} * \text{INCUMB}\{0\} * \text{JOCAN}\{1\} * \text{GOVERN}\{0\} + \text{PRMIN}\{1\} * \\ & * \text{LEADER}\{1\} * \text{INCUMB}\{0\} * \text{JOCAN}\{0\} * \text{GOVERN}\{1\} + \text{PRMIN}\{1\} * \text{LEADER}\{1\} * \text{INCUMB}\{1\} * \\ & * \text{JOCAN}\{0\} * \text{GOVERN}\{1\} + \text{PRMIN}\{0\} * \text{LEADER}\{1\} * \text{INCUMB}\{1\} * \text{JOCAN}\{1\} * \\ & * \text{GOVERN}\{1\} \rightarrow \text{Outcome}\{1\} \end{aligned}$$

(CZ13b + SK99) (SK09a + PL15a) (SK04a, SI12) (PL95b, PL00) (PL05a, PL10a, SI02a) (SI07)

Po zahrnutí logických zbytků pak identifikoval software dvě možnosti:

$$\begin{aligned} & \text{JOCAN}\{1\} + \text{LEADER}\{1\} \text{GOVERN}\{0\} + \text{PRMIN}\{1\} \text{LEADER}\{1\} \text{GOVERN}\{1\} \rightarrow \text{Outcome}\{1\} \\ & (\text{SK99} + \text{SK04a}, \text{SI12} + \text{SK09a} + \text{SI07}) (\text{CZ13b} + \text{SK99}) (\text{SK09a} + \text{PL95b}, \text{PL00} + \text{PL05a}, \text{PL10a}, \text{SI02a} + \text{PL15a}) \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} & \text{JOCAN}\{1\} + \text{PRMIN}\{0\} \text{INCUMB}\{1\} \text{GOVERN}\{0\} + \text{PRMIN}\{1\} \text{LEADER}\{1\} \text{GOVERN}\{1\} \rightarrow \text{Outcome}\{1\} \\ & (\text{SK99} + \text{SK04a}, \text{SI12} + \text{SK09a} + \text{SI07}) (\text{CZ13b} + \text{SK99}) (\text{SK09a} + \text{PL95b}, \text{PL00} + \text{PL05a}, \text{PL10a}, \text{SI02a} + \text{PL15a}) \end{aligned}$$

Pokud analýzu rozšíříme o kontradikční případy, získáme následující konstelace:

$$\begin{aligned} & \text{PRMIN}\{0\} * \text{LEADER}\{1\} * \text{INCUMB}\{1\} * \text{GOVERN}\{0\} + \text{PRMIN}\{1\} * \text{LEADER}\{1\} * \text{INCUMB}\{2\} * \\ & * \text{GOVERN}\{1\} + \text{LEADER}\{1\} * \text{INCUMB}\{0\} * \text{JOCAN}\{0\} * \text{GOVERN}\{1\} + \text{LEADER}\{1\} * \text{INCUMB}\{1\} * \\ & * \text{JOCAN}\{0\} * \text{GOVERN}\{1\} + \text{PRMIN}\{0\} * \text{LEADER}\{1\} * \text{INCUMB}\{1\} * \text{GOVERN}\{1\} + \text{PRMIN}\{1\} * \\ & * \text{LEADER}\{0\} * \text{INCUMB}\{0\} * \text{JOCAN}\{1\} * \text{GOVERN}\{0\} \rightarrow \text{Outcome}\{1\} \end{aligned}$$

(CZ13b + SK99) (SK09a + PL15a) (PL95b, PL00) (PL05a, PL10a, SI02a) (SI07) (SK04a, SI12)

Zahrnutí logických zbytků pak dává následující formuli:

$$\text{JOCAN}\{1\} + \text{LEADER}\{1\} \text{GOVERN}\{0,1\} \rightarrow \text{Outcome}\{1\}$$

(SK99 + SK04a, SI12 + SK09a + SI07)

(CZ13b + SK99 + SK09a + PL95b, PL00 + PL05a, PL10a, SI02a + SI07 + PL15a)

Lze konstatovat, že k hodnotám $D_p < 1$ vedla snaha prosadit kandidáta strany disponující jednobarevnou většinou (takový případ ale nastal pouze jednou). Pro vládní strany ve všech ostatních případech bylo nevýhodné nominovat kandidáta z okruhu „méně významných“ straníků (ne-leadera), kterému nevyjednaly podporu více vládních stran. Naopak hodnou doporučení se jeví strategie nalézt pro vlastního kandidáta podporu napříč vládními stranami (pět případů lze vysvětlit pouhou přítomností společného kandidáta). Ostatní konstelace vedoucí k vyšším než očekávaným ziskům již závisí na tom, jak přistupujeme ke dvěma kontradikcím. Pokud je budeme počítat jako cestu vedoucí k $D_p > 1$, je vhodné nominovat kandidáta z řad nejužší politické špičky (jediný příklad, kdy u proměnné LEADER {1} nebyl při libovolných hodnotách ostatních proměnných alespoň jeden kandidát s $D_p > 1$, nastal jen u kandidáta jednobarevné většinové vlády, tj. deset kandidátů bylo leadery). Pokud obě kontradikce vyloučíme, identifikujeme (vedle nominace společného kandidáta) dvě různé cesty. Obě zahrnují dobrou pozici kandidáta premiérové strany, je-li leader a jeho strana má ve vládě jasný náskok (s touto kombinací faktorů se setkáváme v sedmi případech). Zbylé případy naopak zahrnují dvě možná vysvětlení. První se opět váže na proměnnou LEADER {1}. Je-li takový kandidát nominován jakoukoliv vládní stranou a ve vládě nemá větší převahu nejsilnější subjekt, lze očekávat jeho úspěch (měřeno podílem hlasů v poměru k očekávanému zisku). Zbývající dva případy lze vysvětlit dvěma různými kombinacemi. První propojuje proměnné LEADER a GOVERN (kandidát musí být leader a vláda nesmí zahrnovat stranu s velkou převahou), druhá naopak poukazuje na fakt, že oba kandidáti byli v situaci bez jasné převahy jedné strany ve vládě (nominování nepremiérovou stranou a v soutěži absentoval obhajující prezident). K definitivnímu rozhodnutí, která z cest (zdůrazňující roli leadera, nebo absenci obhajujícího prezidenta) bohužel v souboru absentují další konstelace, které by tento spor převážily na jednu stranu.

Závěr

Prezidentská kandidatura osob spojených s úřadující vládou ve čtyřech zemích středovýchodní Evropy přináší různé výsledky jak na úrovni vlády jako celku, tak pokud se zaměříme na individuální nominanty vládních stran. Spojit ji můžeme jak s celkovými úspěchy (mj. v šesti případech byl prezidentem zvolen vládní kandidát), tak s hlubokými propady vládních stran.

Pokud využijeme Dinkelovu metodu srovnání očekávaného a reálného zisku pro hodnocení úspěšnosti vlád jako celku, „trestání“ vládních stran je častější než jejich „odměňování“. Nejedná se ale o jednoznačně převažující reakci voličů. Ze čtrnácti sledovaných případů byl pětkrát celkový zisk vládních kandidátů větší než očekávaný. Ve dvou z těchto případů ale spíše než „odměňování“ vládních stran hovořit o tom, že se jednalo o „trest“, který byl následován ještě přísnějším „trestáním“ v následujících prvořadých volbách.

Příznivé a nepříznivé strategie a okolnosti pro vládní strany jako celek v sobě propojují dva koncepty, a to druhořadé volby a *incumbency advantage*. Vyšší než očekávaný zisk pro vládu jako celek se pojil se situací, kdy se stávající prezident ucházel o druhý mandát s vládní podporou a naopak v konstelacích nevýhodných pro vládu se opakovaně setkáváme buď s neúčastí obhajujícího prezidenta, nebo s tím, že nemá podporu vlády (obě možnosti byly pro vládu nevýhodné, pokud se snažila „protlačit“ společného kandidáta, absence obhajujícího prezidenta pak také ve spojení s prostřední fází cyklu). Z druhořadých voleb lze brát v potaz lepší pozici vlády, pokud se volby konají v první fázi cyklu (a není přítomen společný kandidát), a s jistou výhradou i pozitivní výsledek při konání voleb ve třetí fázi cyklu (zde je problém, že se jedná právě o případy, které jsou spojeny s výše zmíněným „trestáním“ v následujících parlamentních volbách). Střední část cyklu je spojena spíše s „trestáním“ vládních stran, pokud ale není vládním kandidátem obhajující prezident.

Pokud sestoupíme na úroveň jednotlivých stran a jejich schopnosti přitáhnout pozornost k jejich kandidátovi (resp. schopnosti vyhnout se případnému „trestu“), jednoznačně musíme konstatovat, že se voliči nechovají ke všem kandidátům stejně. Nejobvyklejší scénář, nabízí-li vládní strany více než jednoho kandidáta, je „odměna“ pro jednu a „potrestání“ druhé strany. Výjimkou nejsou ani výrazné odchylky od podpory, kterou by bylo možné očekávat na základě zisků nominující strany. Je-li přítomen jen jeden vládní kandidát, pak většinou přitáhne větší podporu, než jaká odpovídá ziskům jeho strany, ale nejedná se o obecně platné pravidlo.

Ze strategií a okolností, které se ukázaly být nevýhodné pro danou stranu (kandidáta) byly identifikovány dvě možnosti. První se váže na jediný případ nominace kandidáta jednobarevné většinové vlády, což naznačuje možnou tendenci voličů „vyvažovat“ držení politických postů (strana v daný moment kontrolovala vládu i parlament). Pro potvrzení tohoto trendu by se ale nejprve musela tato situace někde zopakovat. Projdeme-li si ale obvyklé výsledky parlamentních voleb ve vybraných státech, není tato situace příliš pravděpodobná. Naopak bez výhrad můžeme za kombinaci (doposud) nevhodných strategií pro vládní strany označit výběr politicky „méně známého“ kandidáta³⁰, který nebyl nominován jako společný kandidát více vládních stran. Tato konstelace se opakuje hned v devíti případech (z celkových 12), kdy je $D_p < 1$. Naopak se projevila výhoda nominace společného kandidáta. I v případech, kdy nebyl nakonec zvolen, dokázal přitáhnout více voličů, než kolik podporovalo jeho stranu, nikdy nedošlo k tomu, že by se od společných kandidátů voliči odkláněli. Jiné „cesty“ k navýšení zisků naznačují důležitost výběru vhodného kandidáta, kterým doposud bývá u vládních stran úřadující nebo bývalý špičkový politik. Zejména to platí pro stranu držící post premiéra, pokud je jeden vládní subjekt výrazně silnější než ostatní. Šance „nepremiéřských“ stran se zvyšují v situaci, kdy ve vládě není příliš silný subjekt a nemusí (v jednom z možných vysvětlení) čelit obhajujícímu prezidentovi.

Dosavadní zkušenosti čtveřice zemí středovýchodní Evropy s přímou volbou prezidenta naznačují určité trendy, jež jsou (prozatím) pro tento region typické. Prezidentské volby při hodnocení úspěšnosti vlád do jisté míry následují část jevů spojených s druhořadými volbami, použijeme-li Dinkelův výpočet

³⁰Ve výzkumu operacionalizovaného jako osoba, která neobhazuje úřad prezidenta, není úřadujícím ani bývalým předsedou vlády, nevedla jako předseda nominující stranu ve volbách a aktuálně nezastává funkci předsedy parlamentu (či jeho komory).

očekávaného zisku strany či stran.³¹ Trestání vládních stran je v souladu s teorií nejpravděpodobnější ve střední části cyklu, nejedná se ale o automatické pravidlo, kromě toho první fáze cyklu se nejeví být až tak výhodnou ve srovnání s poslední. Větší počet případů a přesvědčivěji pokrývá osobnost kandidáta. V případě analýzy úspěšnosti vládních stran jako celku se jedná o ne/přítomnost obhajujícího kandidáta (obhajující vládní kandidát jako výhodný pro vládu, jiné varianty – nepřítomnost či obhajující kandidát jako nevýhodné, ovšem jen ve spojení s dalšími proměnnými). Pro jednotlivé strany pak hraje velmi důležitou roli výběr kandidáta se zřetelnou preferencí pro (bývalé i úřadující) špičkové politiky. Naopak snaha vládních stran prosadit v přímé volbě kandidáty „z druhého sledu“ se doposud setkávala s neúspěchy.

Seznam použité literatury

- BERNARD, J. 2012. Individuální charakteristiky kandidátů ve volbách do zastupitelstev obcí a jejich vliv na volební výsledky. *Sociologický časopis*. 48 (4), s. 630–640.
- BRUNCLÍK, M., KUBÁT, M.. 2014. Parlamentarismus nebo poloprezidencialismus? Spor o klasifikaci středoevropských demokratických režimů. [on-line]. *Středoevropské politické studie*. 16 (2–3), s. 118–146. Dostupné na http://www.cepsr.com/dwnld/1._brunclik,_kubat_-_spor_o_klasifikaci_rezimu_v_se.pdf.
- BURKHART, S. 2004. *Parteilichverflechtung: Der Einfluss der Bundespolitik auf Landtagswahlscheidungen von 1976 bis 2002*. [on-line]. MPIfG Discussion Paper 04/1 Max-Planck-Institut für Gesellschaftsforschung. Dostupné na http://www.mpifg.de/pu/mpifg_dp/dp04-1.pdf.
- COX, G. 1997. *Making Votes Count. Strategic Coordination in the World's Electoral Systems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- CRONQVIST, L. 2016. *Tosmana [Version 1.52]*. [on-line]. University of Trier. Dostupné na <http://www.tosmana.net>.
- CRONQUIST, L., BERG-SCHLOSSER, D. 2009. Multi-Value QCA (mvQCA). In RIHOUX, B., RAGIN, C. *Configurational Comparative Methods*. London: Sage, s. 69–86.
- ČSÚ – Výsledky voleb. [on-line]. Dostupné na <http://www.volby.cz>.
- DINKEL, R. 1977. Der Zusammenhang zwischen Bundes- und Landtagswahlergebnissen. In KAASE, M. (ed.). *Wahlsociologie heute, Analysen aus Anlass der Bundestagswahl 1976*. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Državna volilna komisija. [on-line]. Dostupné na <http://www.dvk-rs.si/index.php/si/>.
- ELGIE, R., FAUVELLE-AYMAR, C. 2012. Turnout Under Semipresidentialism: First-and Second-Order Elections to National-Level Institutions. *Comparative Political Studies*. 45 (12), s. 1598–1623. *European Election Database*. [on-line]. Dostupné na http://www.nsd.uib.no/european_election_database/.
- FREIRE, A. 2003. Second Order Elections and Electoral Cycles in Democratic Portugal, 1975–2002. [on-line]. *Working papers, Instituto de Ciencia Sociais*. Universidade de Lisboa. Dostupné na <http://www.afsp.msh-paris.fr/activite/diversafsp/collgspegael04/freire1.pdf>.
- HRABICOVÁ, Z. 2010. *Volby do Evropského parlamentu v nových členských zemích: aplikace teorie voleb druhého řádu*. Diplomová práce, Brno: Fakulta sociálních studií.

³¹V nejobecnější rovině by totéž platilo i pro metodu srovnávající volební zisk v prezidentských volbách pouze se ziskem v předcházejících parlamentních volbách. Vzhledem k nižšímu počtu případů, kdy podpora vládních kandidátů (individuálně i vlády jako celku) narostla ve srovnání s parlamentními volbami, by ale byly prezidentské volby „více druhořadými“. Některé konstelace, které Dinkelova metoda hodnotí jako vedoucí k úspěchu by se proto staly buď spornými, nebo by byly hodnoceny jako nevýhodné.

- JAVŮREK, P. 2008. Prezidenti poloprezidentských režimů. In NOVÁK, M., BRUNCLÍK, M. *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha: Dokořán, s. 11–26.
- JEFFERY, C., HOUGH, D. 2003. Regional Elections in Multi-Level Systems. *European Urban and Regional Studies*. 10 (3), s. 200–217.
- JOGHEEOVÁ, E., HAVLÍK, V. 2010. Volby do Evropského parlamentu v roce 2009 optikou konceptu voleb druhého řádu. *European Electoral Studies*. 5 (1), s. 111–129.
- KING, G., GELMAN, A. 1991. Systemic Consequences of Incumbency Advantage in U.S. House Elections. *American Journal of Political Science*. 35 (1), s. 110–138.
- KOEPKE, J., RINGE, N. 2006. The Second-order Election Model in an Enlarged Europe. *European Union Politics*. 7 (3), s. 321–346.
- KOUBA, K. 2011. Kvalitativní srovnávací analýza (QCA) a konfiguratívni metody v politologii In NOVÁK, M. a kol. *Úvod do studia politiky*. Praha: Slon, s. 468–507.
- KUBÁT, M. a kol. 2004. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia.
- KUBÁT, M. 2000. *Politika v Polsku po roce 1989. Volby, volební systémy a jejich politické konsekvence*. Praha: Karolinum.
- LEBEDA, T. 2011. Dopady dvoukolového většinového systému na reprezentaci stran v českém Senátu. *Sociologický časopis*. 47 (2), s. 243–271.
- LEVITT, S., WOLFRAM, C. 1997. *Decomposing the Sources of Incumbency Advantage in U. S. House*. *Legislative Studies Quarterly*, 22 (1), s. 45–60.
- MARSH, M. 1998. Testing a Second-Order Election Model after Four European Elections. *British Journal of Political Science*. 28 (4), s. 591–607.
- METCALE, L. 2000. Measuring Presidential Power. *Comparative Political Studies*. 33 (5), s. 660–685.
- MILLER, W. 1988. *Irrelevant Elections? The Quality of Local Democracy in Britain*. Oxford: Clarendon Press.
- MOSER, R., SCHEINER, E. 2005. Strategic Ticket Splitting and the Personal Vote in Mixed-Member Electoral Systems. *Legislative Studies Quarterly*. 30 (2), s. 259–276.
- NORRIS, P. 1997. Second-order elections revisited. *European Journal of Political Research*. 31 (1), s. 109–124.
- NOVÝ, M. 2013. Volební účast. In ŠEDO, J. a kol. *České prezidentské volby v roce 2013*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 165–190.
- Państwowa Komisja Wyborcza. [on-line]. Dostupné na <http://pkw.gov.pl>
- REIF, K. 1984. National Electoral Cycles and European Elections 1979 and 1984. *Electoral Studies*. 3 (3), s. 244–255.
- REIF, K. 1997. European elections as member state second-order elections revisited. *European Journal of Political Research*. 31 (1), s. 115–124.
- REIF, K., SCHMITT, H. 1980. Nine Second-Order National Elections. A Framework for Analysis. *European Journal of Political Research*. 8 (1), s. 3–44.
- RIHOUX, B., DE MEUR, G. 2009. Crisp-Set Qzualitative Comparative Analysis (csQCA). In RIHOUX, B., RAGIN, C. *Configurational Comparative Methods*. London: Sage, s. 33–68.
- RIHOUX, B., RAGIN, C. *Configurational Comparative Methods*. London: Sage.
- SARTORI, G. 1997. *Comparative Constitutional Engineering: An Inquiry into Structures, Incentives and Outcomes*. Basingstoke: MacMillan Press.
- SCHMITT, H. 2005. The European Parliament Elections of June 2004: Still Second-Order? *West European Politics*. 28 (3), s. 650–679.
- SIAROFF, A. 2003. Comparative presidencies: The inadequacy of the presidential, semi-presidential and parliamentary distinction. *European Journal of Political Research*. 42 (10), s. 287–312.

- STRMISKA, M., CHYTILEK, R., ŠEDO, J., EIBL, O. 2009. *Volební komplexy zemí V4*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- ŠEDOVÁ, P. 2012. Vztah mezi vahou ústavních pravomocí prezidentů a volební účastí. *Evropská volební studia*. 7 (2), s. 132–144.
- ŠKODOVÁ, M. 2011. *Regionální volby na Litvě: teorie druhořadých voleb a volební cyklus*. Diplomová práce, Brno: Fakulta sociálních studií.
- VOŽENÍLKOVÁ, M., HEJTMÁNEK, J. 2015. Koncept incumbency advantage v českých senátních volbách. *Středoevropské politické studie*. 17 (1), s. 1–27.
- Výsledky volieb. *Volby a referendá v Slovenskej republike*. [on-line]. Dostupné na <http://www.statistics.sk/struk/volby.htm>.